

התפילה – שירת הלב

● ● ● לסרטון

קהל יעד: לכיתות ה-ז

זמן: היחידה מתאימה לארבע שעות הוראה. אפשר כמובן לבחור לעשות רק חלקים ממנה.

נושאים:

- תפילה אישית: מהי תפילה, מי מתפלל ולמה
- תפילה בציבור: טקסי פולחן ממוסדים ביהדות ובדתות אחרות, הסידור ותוכנו
- מגוון ודינמיות בסידור: סידורים שונים ונוסחים שונים (לפי עדות, תקופות ובין זרמים)

החומרים הנלווים למערך:

מצגת: "התפילה היא..."

דף עבודה: "התפילה היא..."

מצגת: "התפילה בדתות שונות"

דפי עבודה: "התפילה בדתות שונות"

מצגת: "מגוון ודינמיות בסידור"

ברטיסיות: "תפילות"

.....

סרטון באותו נושא לכיתות הגבוהות ולהעשרת המורים

ציר זמן – ההיסטוריה היהודית ציר זמן נלווה לסדרת הסרטונים

חלק 1: תפילה אישית

הראו את הסרטון עד 0:30.

נעסוק בשאלות האלדה: מהי תפילה? מי מתפלל? מתי מתפללים תפילה אישית? אל מי מתפללים? האם תפילה היא עניין דתי-אמוני או אנושי אוניברסלי?

◀ הציגו לתלמידים את התמונות המופיעות ב[בא](#) הקשורות לנושא התפילה. שאלו: מה בכל אחת מהתמונות מרמז שמתקיימת בה תפילה? לסיום תוכלו לשקף לתלמידים שאנשים שונים מתפללים לדברים שונים אך התפילה היא עניין אוניברסלי.

◀ דיון: בקשו מתלמידים לספר על תפילות ובקשות בחייהם. בדיון העלו את השאלה למי התפילה או הבקשה מופנית.

◀ הקרינו לתלמידים את המצגת [התפילה היא...](#) ובה היגדים על התפילה, או חלקו להם את [הדף](#) של רשימת ההיגדים.

בקשו מהתלמידים לבחור היגד שהם מזדהים איתו ולהסביר את הבחירה לתלמידים היושבים לידם.

ההיגדים:

1. תפילה היא מצווה דתית.
2. כל תפילה מופנית מהאדם אל אלוהים.
3. תפילה היא אחת הדרכים לבטא רגשות.
4. תפילה היא צורך של האדם.
5. לא כולם מרגישים צורך להתפלל.
6. רק אנשים שמאמינים באלוהים מתפללים.
7. תפילה מתקיימת תמיד בבית כנסת.
8. תפילה היא סוג של משאלה.

לסיכום חלק זה: התפילה היא אוניברסלית וצורך אנושי טבעי. גם אם פעמים רבות היא לובשת פנים דתיות, הצורך להביע תודה או תקווה משותף לבני אדם שונים ומרוחקים בתפיסתם.

חלק 2: תפילה בציבור

חלק זה יעסוק בתפילה הממוסדת. נפתח בלקט של טקסי תפילה בדתות שונות, ואחר כך נעקוב אחרי התפתחות התפילה ביהדות – התפילה בבית המקדש ואחר כך תפילת הקבע והסידור. הראו את הסרטון עד דקה 1:50.

א. טקסי תפילה בעולם

למדנו על התפילה האישית, וכעת נראה מהם מאפייני התפילה הממוסדת בדתות השונות, ונכיר מקומות תפילה וטקסי תפילה, לרבות בית המקדש ובית הכנסת והתפילות שבו.

משימה: פוסטים על התפילה

במרבית הדתות יש טקסי תפילה קבועים ורשמיים, אך בכל דת הטקס נראה ונשמע אחרת. נכיר טקסי תפילה של הדתות המרכזיות בעולם.

- ◀ חלקו את הכיתה לקבוצות (אפשר גם זוגות או שלישיות), וכל קבוצה תחקור את התפילה בדת אחרת.
 - ◀ חלקו לקבוצות את [דפי המידע](#) המתאימים להן. (הדפיסו או שלחו קישור).
 - ◀ המשימה: לבנות ברשת חברתית דף של חוויות התפילה של ילדה או ילד בני הדת שהתלמידים חוקרים. בעבודתם עליהם להתבסס על המידע שהם קיבלו ולחפש עוד זווית הקשורה לתפילה בדת הזאת, תמונות וקטעי קול ווידאו. אפשר לפתוח לשם כך חשבון ברשת חברתית כמו אינסטגרם או פייסבוק או להיעזר [במחולל פוסטים](#) ברשתות חברתיות שונות.
- אם המשימה מתבצעת ללא מחשבים, התלמידים יוכלו לכתוב את הטקסטים בכיתה ולשבץ אותם בפורמט דיגיטלי בבית.
- במליאה: ▶
- הציגו לפחות דוגמה אחת של יצירת התלמידים מכל דת, והתלמידים יוסיפו מידע ותובנות בעל-פה. ודאו שהם ענו על השאלות האלה: מה אופי התפילה בדת שהם חקרו (ציבור לעומת יחיד, טקסט כתוב או מהלב, האם יש זמנים מיוחדים, האם כולם מתפללים, האם התפילה בבית או בבית תפילה ועוד) ואיזה מאפיין ייחודי יש לתפילה בדת הזאת?

בסיום הפעילות

בקשו מהתלמידים למצוא נקודות דמיון והבדל עיקריות בין הדתות ולהסביר על כל אחת מהן מהם מה הגורמים לה.

לדין:

- ◀ כיצד ייתכן שתרבויות שהתפתחו בנפרד לגמרי זו מזו אימצו מנהגים דומים?
- ◀ התפילה הייתה שכיחה בכל התרבויות בעבר כי היא מילאה צורך רגשי חשוב. מה ממלא היום בתרבות החילונית בארץ ובעולם את הצורך הזה?

להלן מידע נוסף שאפשר להיעזר בו בהצגת התפילה בדתות השונות:

◀ **אל מי פונים?** לאל אחד של כולם (באסלאם, ביהדות, בנצרות), לאל פרטי (בהינדואיזם), לאני עצמי (בבודהיזם)

◀ **מה עושים?** תנועות שונות של עמידה, ישיבה וכריעה על שטיח (באסלאם), ישיבה, עמידה והתנועות (ביהדות), הצמדת אצבעות (בנצרות), ישיבה מרוכזת מאוד או סיבוב גלגלים (בבודהיזם)

◀ **איך?**

אמירת התפילה בקול או בלב או קריאה מתוך ספר מוזיקה ומקהלה (בנצרות) שירים ופיוטים (ביהדות), מילים קבועות (ברוב הדתות),

ביחיד אך גם בקבוצה בכל הדתות

◀ **במה נעזרים?**

שטיח (באסלאם), מחרוזות תפילה (באסלאם, בנצרות, בבודהיזם), תפילין וטלית (ביהדות)

◀ **מה המטרה?**

מטרות התפילה אחידות למדי בין רוב הדתות: המתפללים פונים לישות חיצונית כול-יכולה ומבקשים עזרה בעניינים שהם אינם יכולים להשפיע עליהם בעצמם ומודים על הטובות שהושפעו עליהם. בתפילות גם מאדירים ומשבחים את האל, מכירים בכוחו ומביעים אמונה בו. בבודהיזם באופן ייחודי הפנייה היא פנימה, למצוא את הכוחות בנו עצמנו ולהיטיב את מצבנו בעולם מבחינה פנימית ואישית (ולא לבקש בריאות, כסף, ילדים וכדומה).

אם כן, אף שאופן התפילה, המילים הנאמרות, הזמנים, האמצעים ועוד שונים זה מזה, הצורך בתפילה הוא אוניברסלי, וכך גם מטרותיה.

חלופה לפעילות הפוסטים: אפשר להקרין [מצגת](#) עם המידע על תפילות בעולם ולתת לתלמידים משימה – לסכם את המאפיינים העיקריים בדתות השונות.

ב. הסידור

בחלק זה מומלץ להביא לכיתה סידור תפילה ולהציג לתלמידים. אם אפשר, חלקו כמה סידורים, סידור לכל זוג או שלישייה. אם אכן תביאו כמה סידורים, ערכו פעילות היכרות קצרה: בקשו מהתלמידים לחפש את תפילת שחרית, מנחה וערבית (תפילות לשלושת חלקי היום), תפילת שבת ותפילות חגים.

- ▶ חלקו את הכיתה לזוגות או לשלישיות. כל זוג יקבל כרטיסיה ובה קטע תפילה מהסידור עליהם לקרוא את ההסבר על התפילה ולבחור ממחסן המילים את הערך שהתפילה משרתת או צורך שהתפילה עונה עליו.
- ▶ כל זוג יעשה פעילות יצירתית בעקבות הכרת התפילה והמשמעות שלה (דגם תלת-ממדי, שיר, קומיקס, חפץ שמסמל את את הרעיון או הערך והתפילה משולבת בו; אם בבית – סרטון או ריקוד וכדומה) ויציג לפני הכיתה הסבר קצר על התפילה ועל המשמעות שלה.

לכרטיסיות

אם תלמידים יתקשו עם ההנחיה הפתוחה למדי של המשימה, אפשר לבחור הנחיה מכוונת יותר, למשל להמציא דמות המתפללת את התפילה שהתלמידים למדו עליה. על התלמידים לאפיין את הדמות (גיל, מקום מגורים, מין ועוד) ולהסביר מה הניע אותה להתפלל את התפילה הזאת ובאילו נסיבות. לאחר אפיין הדמות הם יכתבו סיפור קצר שגם מסביר מה גרם לדמות להתפלל את התפילה הזאת, באילו נסיבות וכדומה. לאחר מכן הם ימחיזו את הסיפור ויציגו אותו לפני הכיתה.

התפילות הנלמדות:

- א. מודה אני** – תפילה הנאמרת עם הקימה בבוקר. עיקר התפילה: הודיה
- ב. ברכת המאורות** – ברכה הנאמרת בתפילת הבוקר (שחרית). עיקר התפילה: שבח לאלוהים. ערך נוסף: הערכה לטבע
- ג. שמע ישראל** – תפילה הנאמרת פעמיים ביום. עיקר התפילה: הבעת אמונה באלוהים
- ד. ברכת רפואה** – ברכה בתפילת העמידה. עיקר התפילה: בקשה לרפואה. ערך נוסף: ערבות הדדית
- ה. ברכת השנים** – ברכה בתפילת העמידה. עיקר התפילה: בקשה לגשמים ולפרנסה. ערך נוסף: ענווה
- ו. ברכת קיבוץ גלויות** – ברכה בתפילת העמידה. עיקר התפילה: חיבור לארץ ישראל. ערך נוסף: אחדות העם
- ז. לכה דודי** – תפילה הנאמרת עם כניסת השבת. עיקר התפילה: קבלת פני השבת
- ח. על הניסים** – תפילה הנאמרת בחנוכה. עיקר התפילה: הזכרת אירוע חשוב בתולדות העם

חלק 3: מגוון ודינמיות בסידור

המשיכו בהקרנת הסרטון מדקה 1:50 ועד הסוף.

חלק זה הוא ההרחבה למעוניינים, והוא יעסוק בנוסחים ומנגינות, בתוספות מודרניות.

סידור התפילה אינו ספר סגור וחתום כמו התנ"ך. כפי שראינו בחלק 2, במרוצת הזמן נוספו אליו תפילות שונות. גם בימינו נוספו תפילות חדשות, למשל התפילה לשלום המדינה.

כמו כן עקב פיזור העם בתפוצות התפתחו בעדות השונות נוסחים שונים, ונוספו קטעים ובעיקר פיוטים ושירים שונים בכל עדה.

כדי להתוודע לדינמיות של הסידור, מוצעת כאן [פעילות דיגיטלית](#) המשלבת למידה ומשחק.

פעילות זו יכולה להתקיים במליאה, ואז יש לבחור בהצבעה תלמידים שיענו על השאלה, או שזו תהיה פעילות יחידנית.

משימת סיום

הציעו תפילה שתופיע ב"סידור" האישי שלכם: תפילה קיימת או תפילה שתמציאו בעצמכם, שיר, ציטוט וכדומה. התפילה יכולה לפנות למי שתרצו.

הרחבה למורים

מידע על הסידור אפשר למצוא בתוכנית **תרבות יהודית-ישראלית** לכיתות ה.

עוד מידע פעילויות על עולם התפילה ועל הסידור:

באתרים ברשת

- אתר האנציקלופדיה היהודית **דעת** – [מאמר על התהוות נוסח התפילה](#), [הסידור בספר יסוד לכל יהודי](#)
- [בין תפילה אישית וסדורה](#) – מאמר של יעקב נגן על הדילמות של חכמים בדרך ליצירת תפילת הקבע והסידור
- [סידור התפילה](#) – רקע באתר תרבות.il, מט"ח

בספרים

- עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ), **הסידור והתפילה: מדריך למעיין ולמתפלל**, ידיעות אחרונות, תל אביב 1994
- אביגדור שנאן, [סידור אבי חי](#) – סידור עם רקע ופירושים ([כרך ב](#) – שבת)
- יצחק משה אלבוגן, **התפילה בישראל בהתפתחותה ההיסטורית**, דביר, תל אביב 1988

פעילויות לתלמידים

- [כמו תפילה](#) – לימוד שיר של אהוד מנור ופעילויות על התפילה באתר "תרבות יהודית-ישראלית"
- [מקום התפילה – בית כנסת](#) – פעילות באתר התוכנית של **"י ושלכם"** של קרן תל"י
- [תפילת קבע וארעי](#) – פעילויות באתר "תרבות יהודית-ישראלית"
- [איך נוצר הסידור?](#) – חידון באתר "תרבות יהודית-ישראלית"
- [חידון על הסידור](#) – באתר "תרבות יהודית-ישראלית"